

KUTADGU BİLİG'E GÖRE TÜRK HÜKÜMDARLIK SANATI

Öğr. Gör. Fatih ERARSLAN*

Prof. Dr. Erkan Göksu, *Kutadgu Bilig'e Göre Türk Hükümdarlık Sanatı*,
Kronik Kitap, 1. Baskı, 13,5 cm x 21 cm, 2. hamur kağıt, 276 sayfa, İstanbul 2019,
ISBN: 978-605-7635-03-7.

Ortaçağ tarihi üzerine nitelikli eserleri ile tanınan Prof. Dr. Erkan GÖKSU tarafından Kutadgu Bilig'in siyasetname niteliğini ortaya koymayı amaçlayan eser 2019 yılında kaleme alınmıştır. Kitabın temel felsefesinin ilk vurgusunu yazar, kitabının önsöz kısmında bulunan “Devlet, siyaset ve ahlak konusunda ilhamını Kutadgu Bilig'den alan Yüsun Hâs Hâcib'in evlatlarının, amacına ulaşmak için her türlü ahlak kaidesini çiğnemeyi şiar edinen Machiavelli'nin çocuklarına karşı galip geleceği muhakkaktır.” (s. 15) cümlesi ile ifade etmiştir. Göksu kitabında Kutadgu Bilig'in “mutluluk / saadet veren bilgi” mi yoksa “siyasi hâkimiyet / devlet otoritesini veren bilgi” mi bu farkı ortaya koymaya ve eserin esas edebi değerinin bu sayede hak ettiği yerde bulunmasını sağlamaya çalışmıştır.

İki kısımdan oluşan kitabın ilk bölümü “Türklerde Devlet ve Hâkimiyet” başlığını taşımaktadır. Hâkimiyet ifadesinin kavramsal çerçevesi ile beraber ilk Türk devletleri ile İslam devletlerinde hâkimiyet anlayışı yazar tarafından tasvir edilmiştir. İlk Türk devletlerinde hâkimiyet anlayışı, Türk Kağanlarının Tanrı tarafından gönderildiği eserde belirtilerek siyasal iktidar yani “kut” ile donatıldığı ifade edilmiştir. Yazar tarafından, “kut” kelimesinin, kitabın ilk bölümünden itibaren gerçek anlamının fark edilmesi ile Kutadgu Bilig'in eser niteliğinin okuyucunun zihninde canlanmasına çalışılmıştır. İslam'da hâkimiyet kavramının bu bölümde tasvir edilmesi ile beraber yazar Türk kültür tarihinin en önemli eserleri arasında yer alan Kutadgu Bilig için “töreye daya-

Geliş Tarihi: 30 Nisan 2021 - Kabul Tarihi: 03 Mayıs 2021.

Atıf Bilgisi: Fatih Erarşlan, “Kutadgu Bilig'e Göre Türk Hükümdarlık Sanatı”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 128, Sayı: 252, İstanbul 2021, s. 233-236.

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Meslek Yüksekokulu Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, fatih.erarşlan@gop.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2863-6310.

nan devlet ve hâkimiyet anlayışının, İslami değer ve kavramlarla yenilenmesinden başka bir şey değildir.” (s. 33) ifadesi ile eserin temel niteliklerini ortaya koymuştur.

Türklerde Hükümdar ve Özellikleri kısmı ile devam eden birinci bölümde hükümdarda bulunması gereken “*Bilgelik, Cesaret ve Kahramanlı, Erdemlilik*” (s. 48) üç temel özelliği açıklanmıştır. Ayrıca Türk hükümdarının halka karşı vazifeleri on iki madde ile ifade edilmiştir. Farabi ve Nizâmü'l-mülk gibi isimlerin hükümdar tanımlamaları ve özelliklerini betimlemelerine yazar kitabında yer vermiştir. Farabi, hükümdarı reis kavramı ile ifade etmiş ve on iki vasfı olması gerektiğini belirtmiştir. Belirttiği vasıfların on ikisinin bir kişide bulunmasının zor olduğunu belirten Farabi, kişide ilk altısı veya beşinin bulunmasının reis olması için yeterli olacağını açıklamıştır. Göksu, Nizâmü'l-mülk'ün sultanlık tanımlamasında (hükümdarlık) kutsal ve irsi (babadan oğula) nitelikleri bulunduğunu lakin bu ikisinin yeterli olmadığını, siyasî iktidarı kazanmasının gerektiği de hükümdarlık için tamamlayıcı diğer nitelik olduğunu belirtilmiştir. Yazar, Nizâmü'l-mülk'ünde hükümdar vasıflarının on iki madde topladığını açıklayarak, hükümdarın siyasî, askeri, hukuki, iktisadî ve dinî görev ve sorumlulukları olduğundan bahsetmiştir.

İkinci bölümde yazar “*Kutadgu Bilig ve Türk Hükümdarlık Sanatı*” başlığı ile kitabın esas kapsamı hakkında bilgi vererek çalışmasına devam etmiştir. Göksu, Kutadgu Bilig'in Balasagunlu Yusuf tarafından 18 aylık bir çalışma neticesinde kaleme alındığını, eserin 85 baba (genel başlık) ayrılmış 6520 beyitten oluştuğunu açıklamıştır. Kutadgu Bilig'in 3190 kelimededen oluşması ile beraber bu kelimelerin 420'sinin Arapça ve 86'sinin Farsça olduğu yazar tarafından dikkat çekilen diğer önemli bir husustur. Burada yazar tarafından ifade edilmek istenen nokta Yûsuf Has Hacib'in eserinde Türkçenin zenginliğini ve gücünü göstermeye çalışmasının önemidir.

Göksu, çok eski bir Türkçe kelime olan “*kut*” ifadesinin farklı şekillerde anılandırılmasından dolayı Kutadgu Bilig isminin tarihsel süreçte “*mutluluk, saadet, iyi talih, baht, şans, ikbâl, bahtiyarlık veren bilgi*” şeklinde aktarıldığını ifade etmiştir. Yazar, eserin isminin “*kutadmak*” yani “*kut sahibi kılmak, kut'a erişmek*” fiilinden gelmekte olduğunu belirtmiş ve “*siyasi otorite bilgisi*”, “*devlet olma, devletli olma*”, “*siyasi hâkimiyet*” anlamlarını yansıttığını ifade etmiştir.

Göksu'nun bu bağlamda Kutadgu Bilig'den bahsedilirken kut kelimesinin “*siyasi hâkimiyet*” ve “*siyasi hâkimiyet kudreti*” şeklinde değil de mutluluk ve saadet olarak adlandırılmasının, eserin mahiyeti ve kıymeti hakkında ciddi yanlışlara ve algı yanlışlarına sebep olacağını yanlışlığına vurgu yapmıştır. Ayrıca eserde çok sık şekilde geçen kut kelimesinin mutluluk, saadet gibi anlamlar ile ifade edilmesi de beyitlerin esas anlamlarından uzaklaşacağı da yazar tarafından belirtilen diğer önemli bir husustur. Göksu ezcümle Kutadgu Bilig'in “*mesut eden, mutluluk veren bilgi*” değil “*hükümlerlik / hükümdarlık bilgisi*” şeklinde ifade edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Yazar, Kutadgu Bilig'i sahneye konulmuş dört kişi arsında geçen bir münazara ya da atasözleri ve bilge deyimleriyle süslenmiş bir sahne yazısına

benzetmektedir. Eserin dört temel karakterleri yazar tarafından bahsedilen diğer bir husustur (s. 63). Bu karakterlerin ilki hükümdar Gündoğdu (Kündoğdu) töre (kanun) ve adaletle özdeşleştirilip, Vezir Aydıldı (Aytoldı) kut'u, vezirin oğlu Ögdülmiş (Övülmüş) akli ve Odgurmış (Uyanmış) sufilik (gönül) mefhumunu temsil etmiştir. Göksu Kutadgu Bilig'in karakterlerinin temsil ettiği töre, kut ve aklın tamamlayıcısının gönül olduğuna dikkat çekmiştir (s. 63).

Yüsuf Has Hacib'in eserinde ideal devlet ve toplum hayatını işlediğini aynı zamanda gerçeğin içinde dolaşmış temsili karakterlerin diyalogları ile bir devlet işleyişini sunmuş ve sisteme dair eleştirilerini açık bir surette dile getirdiği yazar tarafından belirtilmiştir. Bu çerçevede Göksu, Yüsuf Has Hacib'in, *"semâvi şehri yeryüzünde kurmaya çalışan Fârâbi'nin ideal şehri ameli bir nizamnâme hâline getirdiğini ve siyaset düğümlerinin nasıl çözülebileceğini usulünü öğrettiğini"* ifade etmiştir (s. 66).

Kitabın ikinci bölümünün devamında iki yüz alt başlık ile Kutadgu Bilig'in devlet yönetimi ve siyasi otoritenin nasıl olması gerektiğinin ifade edildiği 1539 beyit açıklanmıştır. Bu başlıklar altında; *"Kut Tanrı bağışdır, Halka baş olmak ağır bir yükür, Tanrı bunu yarın sana sorar, Beyliğin temeli töre ve adalettir, Eğer doğru eğilirse kıyamet kopar, Töre karşısında herkes eşittir, Kötü kanunlarla halka hükmedilmez, Kanun ve adalet göğün direğidir, Asker beylerin kanat tüyüdür kanatsız kuş uçamaz, Danışmayan meşveret etmeyen sonunda pişman olur, İşi ehline işe yarayana hareketi doğru dürüst olana ver, Dünyaya dalıp kusurlarını fazilet gibi görme"* göze çarpanlardır. Bu başlıklar günümüzde dahi yönetici kademesinde bulunan bürokratların, yönetim anlayışlarında dikkat etmesi gereken hususlar olarak kendini göstermektedir.

Göksu, Kutadgu Bilig'in devlet merkezli bir eser olduğunu, Yüsuf Has Hacib'in *"Ey bu kitabı makbul bula ve bu Türkçe esere hayretle bakan kimse. Bu kitap herkese yarar. Fakat en çok memleket ve şehirleri idare eden hükümdarlar için faydalıdır"* (s. 67) ifadesi ile de ortaya koymuştur. Ayrıca yazar bu eserin sadece devlet görevlilerine ahlak dersi veren kuru bir nasihat kitabı olarak değerlendirmenin yanlış olacağını da ifade etmiştir.

Sonuç olarak, eserin literatürde siyasetname niteliği taşıyan diğer batı dünyasına ait eserler ile mukayese edilerek genişletilmesinin daha faydalı olacağını kanaatindeyim. Bu mukayese sonrasında kolay okunabilir ve anlaşılır bir dil ile yazılan Kutadgu Bilig'in bir eser olarak niteliğini daha da göz önüne koyacaktır. Ayrıca Göksu'nun *"Kutadgu Bilig'e Göre Türk Hükümdarlık Sanatı"* isimli bu kitabının devletin yönetici kademesinde görev yapan her bürokratin okuması ile ordu da komuta kademesinde görev yapan rütbelilerin *"Kutadgu Bilig'e Göre Türk Savaş Sanatı"* isimli eser ile beraber muhakkak okuması gerektiğini ifade etmek istiyorum.

